

Виходячи з описаних характеристик професійної мотивації кандидатів на навчання у ВНЗ системи МВС, її оцінка повинна враховувати усі необхідні параметри, а не обмежуватися яким-небудь одним.

Крім того, до роботи центру профорієнтації пропонується ввести ще одну функцію. Це – постійний контроль подальшого навчання і професійної діяльності осіб, що скористалися послугами центру, відстеження їхньої адаптації до умов навчання або професії. Такий контроль надасть можливості своєчасно надати допомогу працівнику, якому вона необхідна, а також ефективно планувати та корегувати роботу самого центру.

Використання системи при оцінюванні персоналу, що надходить на службу в ОВС, могло б, на наш погляд, значно уніфікувати та спростити роботу центрів профорієнтації та оптимізувати процес.

Список літератури:

1. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 480 с.
2. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: визначення та корекція: Науково-практичний посібник / Москаленко А.П., Кобзін Д.О., Стародубцев А.А. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 98 с.
3. Москаленко А.П., Кобзін Д.О. Професійна адаптація працівників ОВС: Методичні рекомендації / За заг. ред. проф. Соболева В.О. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 70 с.
4. Боровский А.Б., Поталенко Т.М., Шекшн Г.В. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 1, 2. Основы профессиональной ориентации: Учебное пособие. – К.: МЗУУЦ, 1993.
5. Романова Е.С., Суворова Г.А. Психологические основы профессиографии: Практикум / Отв. ред. Ю.М. Забродин. – М.: МПГУ, 1990.

Надійшла до редакції 04.01.2002 р.

*С.М. Яровий, здобувач
Національного університету внутрішніх справ*

Напрямки удосконалення та правового регулювання виховного процесу в закладах освіти МВС

Організаційна побудова системи навчально-виховного процесу відомчих закладів освіти, визначення цілей, завдань, функцій, принципів, методів, способів, прийомів і засобів формування особистості слухачів та курсантів у якості працівників органів внутрішніх справ, закріплення компетенції учасників виховного процесу, наповнення реальним управлінським змістом взаємовідносин суб'єктів і об'єктів виховання – все це здійснюється за допомогою відповідного правового регулювання.

У літературі з теорії права правове регулювання визначається за допомогою такої категорії, як вплив на суспільні відносини чи поведінку людей. Наприклад, В.М. Корельський та В.Д. Перевітов вказують, що "правове регулювання – це цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини за

допомогою правових (юридичних) засобів” [1, с. 257]. С.А. Комаров зазначає, що “правове регулювання – це результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини спеціальної системи власне правових засобів (норм права, правовідносин, актів реалізації і застосування)” [2, с. 47-48]. Такої ж думки дотримується і творчий колектив відомого підручника із загальної теорії держави і права, виданого під редакцією М.Н. Марченко. В даній роботі вказано: “Під правовим регулюванням суспільних відносин ми розуміємо лише одну з форм впливу права на суспільні відношення – впливу за допомогою специфічних правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації” [3, с. 436]. “Правове регулювання – це здійснення державою за допомогою права і сукупості правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток”, – констатує О.Ф. Скакун [4, с. 529].

Означене розуміння вченими суспільно-організаційного явища “правове регулювання” дозволяє виокремити низку його найсуттєвіших ознак, власне, завдяки яким воно і спроможне виконувати в суспільстві впорядковуючу, стабілізуючу роль. По-перше, воно уявляє собою різновид соціального регулювання, управління. По-друге, за його допомогою відносини поміж суб’єктами набувають певну правову форму, тобто в юридичних нормах держава в обличчі своїх уповноважених органів вказує на межі можливості необхідної поведінки. По-третє, правове регулювання має конкретний характер, адже завжди пов’язане з конкретними відносинами. По-четверте, воно має цілеспрямований характер – спрямоване на позбавлення законних інтересів учасників суспільних відносин. По-п’яте, здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність. По-шосте, гарантує доведення змісту норм права до реалізації його у відповідних суспільних відносинах.

Відповідно до означеного правове регулювання виховного процесу в навчальних закладах відомчої освіти – це управлінська функція спеціально управлінських органів, внаслідок реалізації якої поведінка суб’єктів і об’єктів виховання приводиться у відповідність з вимогами норм права, легітимність та обов’язковість виконання яких підтримується суспільством і забезпечується можливостями застосування владної сили держави. Разом з тим, право, правове регулювання повню і об’єктивно не в змозі регулювати усі відносини, які виникають в процесі виховання слухачів та курсантів. Тому, на кожному конкретно-історичному етапі розвитку системи управління навчально-виховним процесом відомчих закладів освіти повинна бути достатньо точно визначено сфера правового регулювання.

За тих умов, коли сфера правового регулювання звужена, коли не використовуються можливості права для упорядкування виховних відносин в закладах освіти Міністерства внутрішніх справ, у сфері підготовки, формування працівників правоохоронної справи виникає загроза свавілля, хаосу в тих областях навчально-виховних та службово-трудових відносин, які можна й необхідно впорядкувати за допомогою права. І навпаки, якщо сфера правового регулювання неவிштравано розширена, створюються умови для укріплення

авторитарних методів впливу на особистість курсанта чи слухача, що врешті-решт призводять до пасивності й безініціативності як постійного, так і перемінного складу відомчих освітянських закладів.

Насамперед, в сферу правового регулювання повинні входити такі соціально-організаційні відносини в сфері виховного процесу в навчальних закладах ОВС, які мають наступні ознаки. По-перше, це такі відносини, в яких знаходять віддзеркалення як найважливіші індивідуальні інтереси учасників навчально-виховних відносин, так і загальносуспільні та державні інтереси. По-друге, в цих відносинах реалізуються взаємини соціально-професійні інтереси їх учасників. Кожний з яких йде на певне обмеження своїх інтересів заради задоволення інтересів іншого. По-третє, відносини ці будуються на підставі згоди виконувати певні правила, визнання обов'язковості й негорушності цих правил. По-четверте, ці відносини вимагають додержання правил обов'язковості яких підтримана достатньо дієвою силою. Усі навчально-виховні відносини, які виникають в процесі формування й розвитку особистості слухачів та курсантів і мають вище означені властивості, складають предмет правового регулювання [5, с. 92-94].

Предметом правового регулювання в сфері виховного процесу, здійснюваного в закладах відомчої освіти стосовно взаємодії суб'єктів та об'єктів навчально-виховного процесу щодо задоволення своїх взаємопов'язаних інтересів, об'єктивно потребують і можуть бути врегульованими за допомогою правових засобів. Слухачі і курсанти, як об'єкт виховання, прагнуть стати висококласними спеціалістами правоохоронної справи, а постійний склад навчальних закладів МВС покликаний створювати усі необхідні для цього умови і забезпечувати поступовий процес розвитку й формування осіб перемінного складу, як практичних працівників органів, структур та підрозділів внутрішніх справ. Якщо більш конкретно, то предметний зміст досліджуваного різновиду правового регулювання складають цілі, завдання, функції управлінсько-виховні інститути, структури, принципи, організаційні засоби, заходи, форми, методи, стадії, процедури, операції та інші елементи відомчого виховання спеціалістів для практичних структурних підрозділів ОВС України.

Сутність правового регулювання відомчого виховання полягає в упорядкуванні, за допомогою нормотворчої і правозастосовчої діяльності уповноважених органів та посадових осіб. Тих сторін виховання особистості слухача чи курсанта, які відбивають загальносуспільну волю, потреби й інтереси в реалізації прав і свобод особи виховання на професійну підготовку, сталість і надійність навчально-виховного процесу. Вона (сукупність правового регулювання) визначає функціональне покликання та відповідні способи і технології юридичного забезпечення здійснення процесу професіоналізації перемінного складу освітянських закладів Міністерства внутрішніх справ. До найважливіших з-поміж них слід віднести з'ясування загальноприйнятних умов ефективного впорядкування управлінсько-виховних відносин; актуалізації планування всезагальної волі, щодо стандартів і параметрів виховання практичних працівників органів внутрішніх справ, вироблення арсеналу правових

засобів, що забезпечують цілісність управлінської системи щодо реалізації виховного процесу в навчальних закладах відомчої освіти.

Безсумнісно, що комплексний підхід правового регулювання в сфері здійснення відомчого навчально-виховного процесу не може бути виорядкованим окремими, непов'язаними одне з одним, юридичними засобами. Він вимагає єдиного впливу чітко структурованої системи правових засобів. Такий вплив здійснюється за допомогою механізму правового регулювання. Правильно в даному випадку відмічається в юридичній літературі, що за всієї важливості для суспільства правового регулювання як такого, необхідно завжди відрізняти чітко «визначені засоби правового впливу на суспільні відносини, спеціально призначені для їх безпосереднього регулювання. Ці засоби утворюють цільний, системний юридичний механізм, що забезпечує врегульованість усієї сукупності суспільних відносин, які виявляються предметом правового регулювання» [6, с.341]. Механізм правового регулювання системи виховного процесу в навчальних закладах відомчої освіти, його структура і змістовне наповнення, обумовлюються характером і природою даної групи суспільних відносин. Висловлюючись філософськими категоріями, вони виступають як причина і наслідок. Як зазначає С.С. Алексєєв: «Характер, вид суспільних відносин, що складають предмет правового регулювання, зумовлює рівень інтенсивності правового регулювання, рівень обов'язковості правових приписів, форми та методи правового примусу, рівень деталізації нормативних вимог» [7, с. 214-215].

Сукупність елементів механізму правового регулювання навчально-виховного процесу в закладах відомчої освіти не існує абстрактно, вона закріплюється в системі відповідного нормативно-правового забезпечення, яке складається з різних за юридичною силою і характером правових актів. Тому будь-яке удосконалення правового регулювання даної сфери суспільних відносин завжди прямо і безпосередньо пов'язане з удосконаленням структури та змісту нормативно-правових актів, їх системи і системної взаємодії. Найважливішими удосконалюючими заходами щодо механізму правового регулювання виховного процесу в навчальних закладах відомчої освітянської системи та її нормативного забезпечення необхідно вважати наступне.

1. Скласти проект Типового положення про організацію виховної роботи з перемінним складом закладів освіти МВС України. Воно, як основний спеціальний нормативно-правовий акт в сфері виховання курсантів і слухачів, повинне містити відповіді на всі питання, які стосуються механізму правового регулювання. В першу чергу мається на увазі визначення таких елементів юридичного інструментарію останнього, як: мета, завдання, функції, принципи, форми, методи, прийоми, способи, засоби, суб'єкти, статус і компетенція суб'єктів, їх відповідальність.

2. Суттєвого удосконалення вимагає чинне Положення про організацію виховної роботи з особовим складом органів і підрозділів внутрішніх справ України [8]. Зміст даного нормативно-правового акту повинен бути доповнений функціями, принципами, методами, способами і прийомами виховної

роботи з персоналом ОВС. В цьому мають бути чітко визначеними статус, права, обмеження та обов'язки суб'єктів і об'єктів такої роботи, підстави і умови їх юридичної відповідальності. В тексті цього нормативного документу доречним є зауваження, що особливості і специфіка виховного процесу в навчальних закладах відомчої освіти визначається Типовим положенням про організацію виховної роботи з перемінним складом закладів освіти МВС України.

3. Загальні, спеціальні, відомчі локальні нормативно-правові акти в сфері виховної, соціальної роботи та психологічного забезпечення щодо навчально-виховного процесу в закладах освіти Міністерства внутрішніх справ України необхідно укласти в єдиному збірнику.

4. Доповнити Типове положення про відділ, відділення, групу виховної, соціальної роботи та психологічного забезпечення управлінь, відділів по роботі з особовим складом ГУМВС України в Криму, Київській області, УМВС України в областях, м. Севастополі та транспорті [9] слід вказати на мету організації й функціонування даних організаційних утворень. В цьому Положенні повинні бути також визначені принципи діяльності відповідних відділів, відділень, груп виховної, соціальної роботи та психологічного забезпечення, форми, методи, способи і прийоми здійснюваної ними роботи. Поряд з функціональними обов'язками працівників означених структурних підрозділів повинні бути зазначені їх права, обмеження по службі чи роботі, а також відповідальність за не виконання чи не належне виконання своїх посадових обов'язків.

5. У Настанові з організації професійної підготовки рядового і начальницького складу підготовки внутрішніх справ України [10] одним із завдань професійної підготовки зазначено й "розвиток у працівників органів внутрішніх справ особистих високих моральних якостей, патріотизму і відповідальності, здатності до ініціативних дій, сумлінного виконання професійного обов'язку". Однак, далі за текстом нормативно-правового акту це завдання ніде не одержує свого розвитку, що робить його характер декларативним. Вважаємо, в кожному з підрозділів Настанови, які торкаються конкретних різновидів навчання, означене завдання повинно бути розгорнутим на рівні своїх складових елементів. Це дозволить суб'єктам навчально-виховного процесу більш чітко усвідомити важливість розвитку у працівників ОВС особистих високих морально-етичних якостей для їх професійної діяльності. А окреслення механізму його виконання стосовно різних видів навчання зробить більш ефективним правозастосовчу практику.

6. Програма виховної роботи з курсантами та слухачами вищих закладів освіти МВС України [11], як спеціальний відомчий нормативно-правовий акт, набагато б виграла у дієвості своїх приписів, якщо поряд з основою метою виховання особового перемінного складу відомчих закладів освіти були зазначені й більш конкретні цілі. Серйозним недоліком даної Програми є й те, що в ній не означені ні завдання, ні прийоми, ні методи, ні форми, ні способи ні прийоми виховної роботи з курсантами та слухачами вищих відомчих за-

ладів освіти. Подальший процес удосконалення навчально-виховного процесу в закладах відомчої освіти, як необхідне, передбачає виправлення такого стану.

7. Комплексного удосконалення вимагає чинна Концепція психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України [12]. Насамперед, це стосується її понятійного апарату, суб'єктно-об'єктного складу, сфери застосування її положень щодо впорядкування тих чи інших психологічно-соціальних відносин, які виникають в процесі виховного впливу на слухачів та курсантів відомчих закладів освіти.

8. Поступи часу стосовно реалізації виховного процесу в навчальних закладах відомчої освіти вимагає складення і затвердження проекту Типового положення про організацію психологічної підготовки в закладах освіти МВС України. Даний відомчий спеціальний нормативно-правовий акт повинен на юридичному рівні вирішувати усі питання, які стосуються психологічного забезпечення ефективного функціонування навчальних закладів ОВС та соціально-психологічної підготовки курсантів і слухачів як майбутніх фахівців правоохоронної справи. Обов'язково в ньому повинні бути визначені цілі завдання, функції, принципи, суб'єкти, методи, прийоми, способи, засоби відповідного соціально-психологічного супроводження навчально-виховного процесу в закладах відомчої освітянської системи, право, обов'язки, обмеження та відповідність суб'єктів останнього.

9. Пряме відношення до виховання перемінного складу відомчих навчальних закладів має Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ України [13]. Водночас, нині діючий одноіменний нормативно-правовий акт мало чим подібний дійсно на Кодекс. Його структура складається з короткої преамбули, з доволі таки туманим змістом і родом обов'язків особи рядового та начальницького складу ОВС, зібраних до купи з різних нормативно-правових актів. Наспіх складений відомчими нормотворцями Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ України об'єктивно не в змозі виконувати своє соціально-виховне призначення відповідно до принципів дієвості й ефективності. Це можливе лише у випадку складення такого його змісту, за якого будуть чітко визначені такі важливі методологічно-практичні питання, як: соціально-виховне призначення Кодексу, його сутність, підстави і природа; сфера дії, цілі, завдання, функції даного нормативного акта; відповідальність працівників органів, структур та підрозділів внутрішніх справ за порушення означених у ньому морально-етичних вимог.

10. Важливе значення для ефективного здійснення навчально-виховного процесу в закладах освіти МВС України мають також й інші юридично-управлінські закони. Зокрема, слід розробити та затвердити методика вивчення та корекції соціально-психологічного клімату в структурах та навчальних підрозділах відомчих закладів освіти, провести роботу щодо вивчення діяльності громадських формувань в закладах освіти Міністерства внутрішніх справ України та підготувати рекомендації стосовно ширшого використання їх впливу на стан навчально-виховного процесу, скласти проект Типової системи

організації індивідуальної виховної роботи з перемітним складом відомчих закладів освіти ОВС; підготувати та затвердити Типове положення щодо психологічно-педагогічного супроводження навчально-виховного процесу в закладах освіти МВС України; запровадити у відомчих закладах освіти регулярне проведення лекторіїв з етики, культури поведінки, історії міліції, міста, краю.

Список літератури:

1. Теория государства и права / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М., 1998.
2. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учебник. – М., 1998.
3. Общая теория государства и права: Академический курс: В 2-х т. / Под ред. М.Н. Маршак. – Том 2. Теория права. – М., 2000.
4. Скажун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков, 2000.
5. Пилиш Р.З. Теория права. – М., 1994.
6. Хрепавник В.Н. Теория государства и права / Под ред. В.И. Стржозлова. – М., 2000.
7. Алексеев С.С. Теория права. – М., 1995.
8. Наказ Министерства внутренних дел Украины № 385 від 17 червня 2000 р. "Про затвердження Положення про організацію виховної роботи з особовим складом органів і підрозділів внутрішніх справ України". – К., 2000.
9. Наказ Министерства внутренних дел Украины № 938 від 4 грудня 1999 р. "Про затвердження Типового положення про відділ, відділення, групу виховної, соціальної роботи та психологічного забезпечення управління, відділів по роботі з особовим складом ГУМВС України в Криму, Київській області, УМВС України в областях, м. Севастополь та на транспорті". – К., 1999.
10. Наставова з організації професійної підготовки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, затв. Наказом Министерства внутренних дел Украины від 21 жовтня 2000 р. № 759. – К., 2000.
11. Бехтерев В.М. Вопросы общественного воспитания. – М., 1910.
12. Рішення колегії МВС України № 2 км/ч від 03.02.1997р. "Про затвердження Концепції психологічного забезпечення оперативної-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України". – К., 1997.
13. Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ, затв. Наказом Министерства внутренних дел Украины № 18 від 11 січня 1996 р. – К., 1996.

Надійшло до редакції 09.01.2002 р.

*Д.О. Шталько, ад'юнкт
каф. управління в ОВС Національного ун-ту внутр. справ*

Взаємодія ОВС із державними установами та громадськими організаціями як метод профілактики наркоманії серед неповнолітніх

Ефективність попередження наркоманії серед неповнолітніх залежить від вирішення масштабних соціальних, економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які обумовлюють існування даного явища в нашому суспільстві. Необхідність комплексного підходу до боротьби з наркоманією визначають розробку та послідовне здійснення значного обсягу організаційних, лікувально-профілактичних, виховних та інших заходів.

У зв'язку з цим актуальною є проблема забезпечення координації зусиль державних, а саме правоохоронних органів і медичних установ, із господарними організаціями та громадськими організаціями в боротьбі з підлітковою наркоманією.

Завдяки успішній координації дій вищевказаних установ можна досягти